Chalupa, Bohumír

[Anderson, Barry F. Cognitive psychology: the study of knowing, learning, and thinking]

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. I, Řada pedagogicko-psychologická. 1979-1980, vol. 28-29, iss. I14-15, pp. 185-186

Stable URL (handle): https://hdl.handle.net/11222.digilib/112963
Access Date: 16. 02. 2024
Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

MUNI ARTS Masarykova univerzita Filozofická fakulta

Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University
digilib.phil.muni.cz

mají povahu souhrnných referátů, dále výsledky specializovaných výzkumů a sdělení naznačující možnosti praktické aplikace poznatků. Pečlivou redakci zajistil D. Wendt z univerzity v Kielu a Ch. Vlek z univerzity v Leydenu. Každý ze šesti oddílů knihy se nejprve přibližuje čtenáři v úvodu vydavatelů, naznačujícím, které otázky se řeší, případně, které problémy zůstávají otevřené. Na konferenci byl značný podíl amerických badatelů, což se odráží také v provenienci příspěvků v této publikaci.

První oddíl je věnován experimentálnímu rozpracování teorie MAU (multi-attribute utility theory); deskriptivní a preskriptivní modely se vztahují k dvěma typům rozhodování: (a) s risikem, (b) bez risika. Kompetentní příspěvky v této oblasti jsou spojeny se jmény G. W. Fischer, D. v. Winterfeldt, E. Jacquet-Lagrèze a P. a A. Humphreys. Pro psychology je nejpozoruhodnější tématika druhého oddílu týkající se subjektivní pravděpodobnosti, uvedená A. Tverskym a D. Kahnemanem. G. F. Pitz zde rozvíjí strukturální teorii poznávání v podmínkách nejistoty. Metodiku zkoumání pravděpodobnosti jevů a výzkumné výsledky z této oblasti uvádějí příspěvky A. H. Murphyho s R. L. Winklerem a J. Selvidge.

Třetí oddíl rozvíjí v příspěvcích D. V. Lindleye, W. B. Fairleye a C. R. Marshalla společně s J. A. Wisem otázky pravděpodobnosti v oblasti právní a forenzní. Čtvrtý oddíl přináší několik stručných příspěvků analyzujících některé proměnné rozhodovacích procesů (komplexita úkolů, čas, sekvence dějů). Autorsky se zde podílejí Van Praag, Ölander, Hogarth, Ford.

Pátý oddíl se týká teoretických a empirických poznatků vícestupňových rozhodovacích situací a je uveden příspěvkem známého psychologa A. Rapoporta o výzkumných paradigmatech dynamického rozhodování; z hlediska terminologie běžné v evropské psychologii poznávacích a rozhodovacích procesů jde tu o aktuální genezi rozhodování. V komentáři rakouského autora G. D. Kleitera proráží zřetelně způsob chápání problematiky, běžný v evropské psychologii; je zde také odvolání na analogická zkoumání F. Klixe z Humboldtovy univerzity.

V náznacích zůstává tématika posledního oddílu týkající se kolektivního rozhodování (H. Moskowitz, G. Majone).

Jako celek poskytuje kniha rozsáhlý výběr informací ze specifické oblasti pravděpodobnostního učení, myšlení a rozhodování, ovšem výběr poněkud jednostranný; psychologové zde budou postrádat řadu kompetentních výsledků, které odezněly i na mezinárodních kongresech a konferencích, evropští čtenáři kterékoli profese si budou pravděpodobně uvědomovat disproporci ve zpracování otázek, vyplývající z prevalence amerických prací. Kniha vychází ve vzorné úpravě Reidlových edicí.

Josef Švancara

Anderson, B. F.: **Cognitive Psychology. The Study of Knowing, Learning and Thinking.** New York, San Francisco, London, 1975, 402 str.

Andersonova publikace, podobně jako stejnojmenná kniha Neisserova z roku 1967, je zaměřena na tři základní tématické okruhy: na percepci, učení a myšlení. Organismy jsou chápány jako poznávací systémy, jejichž vnitřní stavy odpovídají nějakým způsobem vnějšímu světu. Informace je vybírána, kombinována a znovu předávána na základě zpětné vazby. Vnitřní systém člověka je komplexní a hierarchicky uspořádaný. Základem je jednak representační, jednak výkonný systém. Z tohoto hlediska je také provedeno základní rozdělení knihy.

Kognitivisté, vycházející původně z geštaltistické psychologie, přibírají výsledky nových experimentálních výzkumů z 60tých a 70tých let. Zkoumají způsob organizace psychických procesů, přičemž se teoreticky opírají o kybernetiku, teorii informace a regulace, teorii systémů. Cílem organismů je adaptace v prostředí (adaptace druhů, jedinců). Jsou vybaveny receptorními a efektorními mechanismy a spojovacím článkem.

Reprezentační systém zahrnuje primární a sekundární percepci a asociativní paměť. Informace, která je přijímána smysly, je zpracovávána pomocí různých

analyzátorů a formována v analogický model světa. Zde je třeba poznamenat, že pojem analyzátorů je chápán na způsob dílčích mechanismů v percepci, nikoliv v pojetí I. P. Pavlova.

Zákony percepce jsou demonstrovány zejména na příkladech z geštaltické školy (zákony blízkosti, podobnosti, jednoduchosti ap.). Závěrem je pojednáno o krátkodobé paměti, pozornosti a stavech vědomí.

Analogický model je dále zdokonalován v sekundární percepci a je k dispozici jako informační zdroj výkonného systému. Sekundární percepce zahrnuje zadní asociační oblast mozkové kůry. Její poškození vyvolává agnosii, neschopnost poznat známé objekty. Rozdíl mezi primární a sekundární percepcí je fylogenetický, ontogenetický a mikrogenetický. Jas, lokalizace, velikost, pohyb související s primární percepcí. Pokročilejší stupeň představuje vnímání tvaru a jiných komplexních vlastností předmětu.

Asociativní paměti je připisována dimenze významu, kterou propůjčuje analogickému modelu skutečnosti. Bezprostřední asociace jsou automatické a nepodléhají volní kontrole.

Výkonný systém je popisován z hlediska obecných charakteristik, plánů pro reproduktivní a produktivní zpracování informace, zvláštní pozornost je věnována problematice hodnoty a výběru.

Zatímco reprezentační systém organizuje a identifikuje informaci o stavu prostředí, výkonný systém je nezbytný pro řízení sledu odpovědí a pro sledování toku myšlení. Zajišťuje chování, orientované k cíli.

Je třeba rozlišit mezi řízeným a neřízeným myšlením. Neřízené myšlení se projevuje ve snech a denním snění, řízené myšlení směřuje k určitému cíli jako např. při řešení problému.

Výkonný systém pracuje při výběru na základě hodnot, z nichž některé se týkají jeho vlastní funkce (na způsob autoregulace). Některé faktory prostředí jsou nezbytné pro existenci organismu a jiné jej zase ohrožují. Ty, které vyhledává, mají positivní hodnotu, ty, kterým se vyhýbá, mají hodnotu negativní.

Autor rozlišuje mezi kognitivními a nekognitivními motivy. Prvé se týkají poznání, učení a myšlení (na způsob důvodů), jsou lokalizovány v kortexu, druhé se týkají konsumačních odpovědí a naučených odpovědí, spojených s těmito konsumačními odpověďmi a jsou lokalizovány v hypotalamu.

Andersonova publikace obsahuje řadu příkladů psychologických experimentů a interpretuje je. Z autorů se socialistických zemí je citován Zinčenko, Zeigarniková a E. N. Sokolov.

K celkovému hodnocení knihy lze říci:

1. Teorie kognitivní psychologie, která se počítá někdy na Západě k progresivním směrům, neboť vystupuje kriticky zejména vůči behaviorismu, není jednotná, nýbrž spíše eklekticistická. Opírá se vedle celostní teorie o teorii organizace, teorii informace a regulace, teorii systémů, akceptuje výsledky neurofyziologie, ale kupodivu i psychoanalytickou koncepci osobnosti.

2. Otázka psychické regulace činnosti je převedena v podstatě na jednotlivá stadia zpracování a předávání informace a některé formální organizační principy. Přitom uniká předmětný obsah činnosti, její společensko-historická podmíněnost, vztah ke konkrétní osobnosti.

3. Namísto toho je konečný cíl spatřován v adaptaci organismu za pomoci různých vnitřních a vnějších mechanizmů. Důležitou úlohu má přitom ego jako druh adaptivního systému, který minimalizuje změny, které by narušovaly jeho vnitřní organizaci. K vnějším prostředkům působení se počítá lokomoce, manipulace a komunikace.

Prostor pro vlastní aktivitu subjektu je minimální, redukuje pouze vznikající disonanci, nepřináší do pohybu nový prvek, nový cíl a program.

Kniha je užitečná pro seznámení se s koncepcí současné kognitivní psychologie a jejího vztahu k jiným směrům.

Bohumír Chalupa